

Identification of drivers and effective actors in transforming Isfahan into an Islamic global city

Hossein Kazemi ¹ , Jamal Mohammadi ²

1. Department of Geography and Urban Planning, Faculty of Geographical Sciences and Planning, University of Isfahan, Iran

Email: hossen.ka.60@gmail.com

2. (Corresponding Author) Department of Geography and Urban Planning, Faculty of Geographical Sciences and Planning, University of Isfahan, Iran

Email: j.mohammadi@geo.ui.ac.ir

Article Info

Article type:
Research Article

Article History:

Received:
11 April 2022
Received in revised form:
17 April 2023
Accepted:
1 May 2023

Keywords:

Activists,
driver of development
Islamic globalcity,
Isfahan,
Mactor model.

ABSTRACT

Global cities are an emerging phenomenon that act as connecting places of the global economic network in the context of the economy of country. At first, it deals with the identification of the key drivers and main actors in the transformation of Isfahan into an Islamic global city with a future research approach. For this purpose, it examines the most important factors affecting Isfahan's emergence as an Islamic city at the world level and recognizes the main organizations as key players and activists in transforming Isfahan into a cosmopolitan city, in a prospective manner. From the point of view, the approach that governs it is descriptive-analytical method, and the technique of environmental scanning and Delphi and structural analysis in MikMak software and Mactor model have been used to analyze the final data. Based on the obtained sources, 51 variables were obtained to identify the key drivers in the transformation of Isfahan into an Islamic metropolis. Identified variables were categorized based on the level of influence and placed in MikMak software to calculate the matrix of cross-effects analysis. Based on this, the number of 16 key drivers was obtained. In the second part, based on the findings from the first part and the results obtained from the opinion of experts, 6 main actors were identified and entered into the Mactor software. the most influential actors in the transformation of Isfahan into an Islamic metropolis were the Ministry of Roads and Urban Development with 29% and the Ministry of Economy and Ministry of Science with 15%.

Cite this article: Kazemi, H., & Mohammadi, J. (2024). Identification of drivers and effective actors in transforming Isfahan into an Islamic global city. *Human Geography Research Quarterly*, 56 (1), 215-232.
<http://doi.org/10.22059/JHGR.2023.340550.1008470>

© The Author(s).

Publisher: University of Tehran Press

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

Extended Abstract

Introduction

In order to become a world power, every country needs to dominate the economy and communication ways in order to expand its sphere of influence in the world through production and export. Iranian civilization in the pre-Islamic period and in the flourishing era of Islamic civilization was the superior power of the Middle East by dominating land and sea routes. In this period, the most important land transit route in the world until the 15th century was the Silk Road, which, due to the high volume of transportation, was the basis for the emergence and development of cities and connected the big cities of that time to each other and caused their globalization. The most important of these cities in this period were Samarkand, Bukhara, Merv, Nishapur, Ray, Tabriz, Trabuzan and Baghdad, which with the decline of Eastern civilization and the rise of Western civilization, due to the position of Western countries and the differences between Islamic countries and the West, sea routes were developed. And the land routes and the cities on the way became less developed, so that today more than 80% of world trade is done through sea transportation and this type of transportation is based on The main is the global economy and of course, most of the global cities and the world's first level cities (Tokyo, London and New York) are located on the coast of the oceans. This trend shows that the flow of urban capital from the central regions of the continents has been directed to the peripheral regions of the continents, and this has strengthened the countries with a sea-based economy, and the large and old cities of the Middle East have suffered the most from this change in direction

Methodology

The current research, with a future-research approach, identifies the most important factors affecting the transformation of Isfahan into an Islamic global city and identifies key players in this field. This research is practical in terms of purpose, and according to the components under investigation, the governing approach is descriptive-analytical. Environmental scanning and Delphi techniques have been

used to identify variables and indicators, and structural analysis has been used in MicMac software and Mactor model for data analysis. In scenario-based studies, the expertise and knowledge of experts has been preferred over the general quantity. And the desired sample size should not be less than 25 people. In this research, in order to consciously select the participants, the purposeful sampling method has been used. The statistical population of this research is 50 expert experts in the field of urban issues, including municipal experts, doctoral students and university professors, cultural heritage and tourism experts, stock exchange experts, and engineers of Consulting Engineers. In this research, in order to maintain the validity of the questionnaire, all the items that measure the research variables (the same factors that are effective in transforming Isfahan into an Islamic global city) were used from the previous research items that were conducted under the supervision of experienced professors. Also, the opinions of professors and experts of this subject were also used during the interviews to compile the appropriate items for the research topic. Also, the reliability coefficient that enables the validity of the results of these questionnaires to generalize to the statistical community was obtained through Cronbach's alpha test and SPSS software, and the reliabilities of all of them were confirmed. In the last stage of this research, the key players have been identified through Mactor software

Results and discussion

In this research, firstly, with a future research approach, the identification and analysis of the factors influencing the emergence of Isfahan city as a world-class city, then in the next stage, according to the key factors, the key players who play a role in realizing the policies of Isfahan's transformation to the The Islamic global city has been identified using the Mactor model and the level of competitiveness and competence of these actors has been investigated. For this purpose, in order to identify the factors influencing Isfahan city as a global-Islamic city, two techniques of environmental scanning and Delphi have

been used. The results of this stage include 51 primary indicators. Based on the results of 16 main variables including GDP growth rate, urban market dynamics, variety of goods and competitiveness of goods prices, hosting of large international companies (top 500 global companies), urban population, number of direct international flights, number of large hotels, The number of foreign visitors, the diversity of energy production, the attraction capacity of tourist sites, being located on the main transportation routes, the government's low involvement in the market and market supervision, the establishment of international banks, the existence of international stock exchanges, the number of universities Superiority and the amount of foreign direct investment were obtained as the key drivers effective in transforming Isfahan into an Islamic city.

Conclusion

The purpose of this research is to identify the effective key drivers and rank the main institutions and organizations in upgrading the city of Isfahan to an Islamic global city. Therefore, among the 51 main variables, 16 main variables include the rate of growth of the GDP, the dynamics of the urban market, the variety of goods and the competitiveness of the prices of goods, the hosting of large international companies (top 500 global companies), the amount of urban population, the number of direct international flights, the number of large hotels, the number of foreign visitors, the diversity of energy production, the attraction capacity of tourist sites, being located on the main transportation routes, the government's low involvement in the market and carrying out market supervision, the establishment of international banks, the existence of stock exchanges international, the number of top universities and the amount of foreign direct investment were found as the key drivers effective in transforming Isfahan into an Islamic global city. Therefore, among the 6 main actors among the institutions of internal influence, the Ministry of Roads and Urban Development and the Ministry of Economy are the most contributors to the foundation and Chinese context of

transforming Iran's cities into Islamic cities

Funding

Based on the research findings, the number of 16 key drivers in transforming the city of Isfahan into an Islamic global city was obtained. Also, based on the findings obtained from the first part and the results obtained from the opinion of the experts, 6 main actors were identified, the most influential actors in transforming Isfahan into an Islamic global city are the Ministry of Roads and Urban Development at 29% and the Ministry of Economy and The Ministry of Science is 15%.

Authors' Contribution

Authors contributed equally to the conceptualization and writing of the article. All of the authors approved the content of the manuscript and agreed on all aspects of the work declaration of competing interest none.

Conflict of Interest

Authors declared no conflict of interest.

Acknowledgments

We are grateful to all the scientific consultants of this paper.

شناسایی پیشران‌ها و کنشگران مؤثر در تبدیل اصفهان به جهان شهر اسلامی

حسین کاظمی^۱، جمال محمدی^۲

۱- گروه برنامه‌ریزی شهری، دانشکده علوم جغرافیایی و برنامه‌ریزی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران. رایانامه: hossen.ka.60@gmail.com
 ۲- نویسنده مسئول، گروه برنامه‌ریزی شهری، دانشکده علوم جغرافیایی و برنامه‌ریزی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران. رایانامه: j.mohammadi@geog.ui.ac.ir

اطلاعات مقاله

چکیده

نوع مقاله:

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت:

۱۴۰۱/۰۱/۲۲

تاریخ بازنگری:

۱۴۰۲/۰۱/۲۸

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۲/۰۲/۱۱

واژگان کلیدی:

اصفهان،
پیشران‌های توسعه،
جهان شهر اسلامی،
کنشگران،
مدل مکتور.

جهان شهرها پدیده‌ای نوظهور می‌باشند که در متن اقتصاد کشورها به‌عنوان مکان‌های پیونددهنده شبکه اقتصاد جهانی عمل می‌کنند. این مراکز سبب شکل‌گیری فضای جریان‌ها و به وجود آمدن کانون‌های قدرت نوظهور در نقشه جغرافیای سیاسی و اقتصادی جهان گردیده‌اند. در این مقاله نخست، به شناسایی پیشران‌های کلیدی و کنشگران اصلی در تبدیل اصفهان به جهان شهر اسلامی با رویکرد آینده‌پژوهی می‌پردازد. جهت این منظور به بررسی مهم‌ترین عوامل مؤثر بر مطرح‌شدن شهر اصفهان به‌عنوان یک شهر اسلامی در سطح جهانی و شناخت سازمان‌های اصلی به‌عنوان بازیگران و کنشگران کلیدی در تبدیل اصفهان به جهان شهر، به روش آینده‌نگری می‌پردازد. پژوهش موردنظر از لحاظ هدف کاربردی و با توجه به مؤلفه‌های موردبررسی، رویکرد حاکم بر آن روش توصیفی-تحلیلی است و از تکنیک پویای محیطی و دلفی و تحلیل ساختاری در نرم‌افزار میک مک و مدل مکتور برای تحلیل داده‌های نهایی استفاده شده است. ۵۱ متغیر جهت شناسایی پیشران‌های کلیدی در تبدیل شهر اصفهان به جهان شهر اسلامی به دست آمد. متغیرهای شناسایی شده بر اساس سطح تأثیرگذاری دسته‌بندی و در نرم‌افزار میک مک جهت محاسبات ماتریس تحلیل اثرات متقاطع جایگذاری گردید. بر این اساس تعداد ۱۶ پیشران کلیدی به دست آمد. ۶ کنشگر اصلی شناسایی و در نرم‌افزار مکتور وارد گردید، بر اساس داده‌های استخراج‌شده بیشترین نقش در میان کنشگران تأثیرگذار در تبدیل اصفهان به جهان شهر اسلامی وزارت راه و شهرسازی به میزان ۲۹ درصد و وزارت اقتصاد و وزارت علوم به میزان ۱۵ درصد است.

استناد: کاظمی، حسین و محمدی، جمال. (۱۴۰۳). شناسایی پیشران‌ها و کنشگران مؤثر در تبدیل اصفهان به جهان شهر اسلامی. فصلنامه پژوهش‌های جغرافیای انسانی، ۵۶ (۱)، ۲۱۵-۲۳۲.

<http://doi.org/10.22059/JHGR.2023.340550.1008470>

مقدمه

هر کشوری جهت تبدیل شدن به قدرت جهانی نیازمند این است تا بر اقتصاد و راه‌های ارتباطاتی مسلط گردد تا با تولید و صادرات دامنه نفوذ خود را در جهان گسترش دهد. تمدن ایران در دوره پیش از اسلام و در عصر شکوفایی تمدن اسلامی، با تسلط بر راه‌های زمینی و دریایی قدرت برتر خاورمیانه بود. در این دوره مهم‌ترین راه ترانزیتی زمینی جهان تا سده پانزدهم میلادی، راه ابریشم بود که با توجه به حجم ترابری بالا در آن، هم زمینه‌ساز ظهور و توسعه شهرها بوده و هم شهرهای بزرگ آن زمان را به یکدیگر متصل کرده و باعث جهانی شدن آن‌ها می‌گردید. مهم‌ترین این شهرها در این دوره تورفان، ختن، سمرقند، بخارا، مرو، مشهد، نیشابور، ری، تبریز، بغداد و ترابوزان بودند که با افول تمدن شرق و ظهور تمدن غربی، به فراخور موقعیت کشورهای غربی و اختلافات پیش‌آمده کشورهای اسلامی با غرب، راه‌های دریایی توسعه یافت و راه‌های زمینی و شهرهای در مسیر آن کم‌فروغ‌تر گردیدند، به طوری که امروزه بیش از ۸۰ درصد تجارت جهانی از طریق حمل‌ونقل دریایی انجام می‌شود (نورعلی و احمدی، ۱۳۹۹، ۹۲-۹۳) و این نوع حمل‌ونقل محور اصلی اقتصاد جهانی است (Vince, 2003: 11) و بالطبع اغلب شهرهای جهانی و جهان شهرهای سطح اول جهان (توکیو، لندن و نیویورک) (طبق تحقیقات ساسن، ۱۳۹۳) در ساحل اقیانوس‌ها واقع شده‌اند. این روند نشانگر این است جریان سرمایه شهری از مناطق مرکزی قاره‌ها به نواحی حاشیه‌ای قاره‌ها گرایش یافته و این امر سبب تقویت کشورهای با اقتصاد دریا پایه گردیده و شهرهای بزرگ و کهن خاورمیانه از این تغییر مسیر بیشترین زیان را دیده‌اند.

از اوایل دهه ۲۰۲۰ میلادی منطقه خاورمیانه و آسیا در حال تحولات اساسی و ساختاری بزرگی می‌باشد. این تحولات با جنگ اوکراین و تقابل اقتصادی جهان غرب با جهان شرق و گسترش محور مقاومت روزبه‌روز تشدید شده و در حال شکل‌گیری یک نظم نوینی است. این نظم نوین که رهبر ایران سه شاخصه آن را (شامل انزوای ایالات متحده آمریکا، انتقال قدرت سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و علمی از غرب به آسیا، گسترش ایدئولوژی مقاومت) تبیین نموده و جهت انتفاع از این شرایط چهار قابلیت ایران را که شامل نیروی انسانی جوان، منابع طبیعی گسترده، قرارگیری در چهارراه ارتباطاتی شرق به غرب و منطق حکومتی و تمدنی ایران را بیان نموده، از دیدگاه برنامه‌ریزی شهری نیز قابل پژوهش و نظریه‌پردازی می‌باشد. در این دهه سلطه دلار با ارزهای منطقه‌ای و دیجیتال به چالش کشیده شده و این روند دلار زدایی جهانی در اقتصاد جهانی سبب افول اقتصاد آمریکا و در نتیجه افول جهان شهرهای آمریکایی و جهان شهرهای وابسته به آن‌ها می‌گردد. این تحولات می‌تواند برای شهرهای بزرگ آسیا فرصتی دوباره جهت بازگشت به دوره اقتدار خود باشد. تحت این شرایط با افزایش قدرت سازمان‌های بین‌المللی آسیایی (سازمان شانگهای، آس آن، اِکو و...) و گسترش خطوط ارتباطی بین‌المللی آسیا و خاورمیانه با غرب مانند طرح یک کمربند-یک جاده چین (جاده ابریشم جدید)، کریدور شمال-جنوب، کریدورهای اِکو (کریدور KTAI و ITI)، کریدور معاهده عشق‌آباد، و کریدور تراسیکا که در سال ۲۰۰۹ ایران به آن پیوسته (نورعلی و احمدی، ۱۴۰۱: ۱۱۷۶) لزوم توجه به کلان‌شهرهای خاورمیانه را از دیدگاه برنامه‌ریزی شهری و اقتصاد جهانی را بیش از پیش مطرح می‌کند. نظریه جهان شهر اسلامی مفهوم نوینی است که در ارتباط با وضعیت اقتصاد منطقه‌ای و جهانی شهرهای کشورهای اسلامی و بر پایه سه نظریه جهان شهر (نظریه ساسکیا ساسن) و شهر اسلامی (نظریه نجم الدین بemat) و ام‌القری جهان اسلام (نظریه محمدجواد لاریجانی) ارائه شده است. از میان ۲۳۳ شاخص (از نظریه‌های جهان

1 <https://www.mehrnews.com/news/>

2 Hegmony

3 <https://www.globaltimes.cn/page/202304/1288446.shtml>

4 Saskia Sassen

شهر و شهر اسلامی و ام‌القری) گردآوری شده، شاخص‌های این نظریه (تعداد ۵۱ شاخص اصلی) توسط نویسندگان (۱۴۰۱) در مجله جغرافیا (شماره ۷۴) تعیین شده است. طبق ارزیابی‌های صورت گرفته و بر اساس شاخص‌های به‌دست‌آمده در تحقیق، از میان کلان‌شهرهای ایران، شهر اصفهان بیشترین قابلیت را برای تبدیل شدن به جهان شهر اسلامی را در میان شهرهای ایران داراست.

شناسایی و رتبه‌بندی شهرهای جهانی، عنوان تحقیقی مهمی است که تعداد زیادی از پژوهشگران دانشگاهی، سیاستمداران، مدیران عمومی را به خود جذب کرده است. این رتبه‌بندی می‌تواند در تجزیه و تحلیل عملکرد شهرهای جهانی و ارائه مشاوره برای شرکت‌های بزرگ و سیاستمداران کمک فراوانی نماید (وانگ و همکاران، ۲۰۲۰: ۳). در این زمینه آلدerson و بکفیلد (۲۰۰۴) در مقاله‌ای با عنوان «قدرت و موقعیت در سیستم جهان شهرها، با رویکرد شاخص محور، موقعیت شعبات شرکت‌های بین‌المللی را به‌عنوان عاملی برای قدرت و وجهه کسب رتبه‌بندی شهر جهانی مطرح کرده است. حسین و همکاران (۲۰۱۸) در مقاله‌ای با عنوان «تحلیل تنوع، قدرت و مرکزیت شهرهای مورد استفاده شرکت‌های چندملیتی» با اندازه‌گیری (شاخص‌های) تنوع، قدرت و مرکزیت شبکه‌ای و ارزیابی مجموعه‌ای از شهرهای با اهمیت جهان، جهت رتبه‌بندی استفاده کرده‌اند. وانگ (۲۰۱۹) در مقاله‌ای با عنوان «ارائه ارزیابی جهان شهرهای اصلی توسط (روش) دی‌ای‌ای^۲ و شاخص تحلیل مالک کوئیست^۳ بر اساس ظرفیت شهرها در تبدیل منابع داخلی به منابع صادراتی، آن‌ها را رتبه‌بندی نموده‌اند.

در زمینه شهر اسلامی نیز تحقیقات گسترده‌ای در داخل و خارج صورت گرفته است محمد منان رئیسی (۱۳۹۷) در تحقیقاتی با عنوان «معماری و شهرسازی مطابق با سبک زندگی اسلامی» و «اندازه مطلوب شهر و حومه از منظر فقه شیعی» به بیان مشخصات کالبدی شهر اسلامی و شکل شهر، میزان جمعیت و مسائل اجتماعی - مذهبی (که در طراحی شهری نیاز می‌باشد) می‌پردازد. ریموند^۴ (۲۰۰۵) در کتابی با عنوان «زندگی شهری و شهرهای خاورمیانه» و مقاله‌ای (۲۰۰۸) تحت عنوان «سازمان فضایی شهر» به بررسی خصوصیات و شاخصه‌های شهر اسلامی و ساختار سنتی شهرهای اسلامی خاورمیانه می‌پردازد. او در این تحقیقات شاخصه‌های کالبدی شهر اسلامی را شامل بافت پیچیده شهری، تمرکزگرایی، درون‌گرایی محلات، وجود مراکز عمومی و خصوصی گسترده می‌داند. سعود ربیع^۵ (۲۰۰۲) در مقاله‌ای تحت عنوان «مقدمه‌ای بر شهر اسلامی» با رویکرد شاخص محوری، شاخص‌هایی نظیر مسجد جامع، سوق، دژ، محلات مسکونی، شبکه معابر، حصار و عناصری در خارج شهر مانند قبرستان و بازارهای هفتگی را تحت تأثیر عوامل طبیعی، عقاید مذهبی و فرهنگی، قوانین شریعت و اصول اجتماعی معرف شهر اسلام دانسته است. ایشان در پایان برای شهر اسلامی ۴ شاخص حقوقی (قوانین طبیعی)، شاخص فرهنگی و مذهبی (اعتقادات فرهنگی و مذهبی)، شاخص کالبدی (اصول طراحی نشأت گرفته از قانون شریعت) ارائه می‌نماید.

مبانی نظری

جهان شهر اسلامی

با توجه به مسائل اجتماعی و فرهنگی موجود در جوامع جهان شهرها، نیاز به شناسایی مفهوم جدیدی از آن با ارزش‌ها

1Alderson & Beckfield

2DEA

3Malmquist

4Raymond

5Saoud Rabah

و شاخص‌های فرهنگی و اسلامی می‌باشد تا به موازات توسعه اقتصاد شهری، مفاهیم ارزشی و فرهنگی شهری نیز رشد یابد. بدین منظور نظریه جهان شهر اسلامی مطرح گردید که بر سه نظریه استوار است و عبارت‌اند از: نظریه شهر اسلامی (نجم الدین بemat)، نظریه ام‌القری جهانی (لاریجانی) و نظریه جهان شهر (ساسن) که از مجموع این مفاهیم می‌توان این نظریه را تشریح کرد.

۱) شهر اسلامی

در خصوص ماهیت شهر اسلامی و شاخص‌های آن، محققان از آغاز تاکنون در سه طبقه صورت‌گرا (کالبدی)، ساختارگرا و محتوا گرا به ارائه آثار و نظریات خود پرداخته‌اند (مردانی، ۱۳۹۴، ۷۰). دسته نخست شهر اسلامی را مترادف با ارکان شهری همچون مسجد، بازار، ارگ، برج و بارو قلمداد کرده‌اند که ماهیت مستقلی ندارد (موریس، ۱۹۴۴؛ و گرانوم، ۱۹۵۵). دسته دوم برای شهر اسلامی ساختاری پیوسته در نظر گرفته که مجموع آن شهر اسلامی را شکل می‌دهد (مارکیس، ۱۹۲۱). این محققان را می‌توان جزء مکتب دمشق و مغربی دانست (فلاح، ۲۰۱۴: ۹). از این دسته نجم الدین بemat (۱۳۹۳) نظریه شهر اسلامی را مطرح و نمونه عینی آن را شهر فاس (مراکش) ارائه کرده است که به نظریه جهان شهر اسلامی نزدیک می‌باشد. گروه سوم از محققان دیدگاه‌های محتوا گرایانه دارند (ابولقد، نقی زاده، ابن خلدون، بسیم حکیم و...). در رتبه‌بندی صورت گرفته توسط بنیاد شهر اسلامی^۱ در سال ۲۰۱۹ بر اساس ۶ شاخص (۱ اقتصاد، ۲ قانون‌گذاری ۳ حکومتی، ۴ حقوق سیاسی ۵ حقوق انسانی ۶ ارتباطات بین‌المللی، کشورهای جهان را رتبه‌بندی کرده‌اند. بر اساس این شاخص‌ها در سال ۲۰۱۵ از میان ۱۵۳ کشور جهان، کشورهای هلند، سوئد، سوئیس، نیوزلند و دانمارک رتبه‌های اول تا پنجم را در اختیار داشتند و ایران در رتبه ۱۱۶ جای داشت. در سال ۲۰۲۰ به ترتیب ۵ کشور نخست عبارت‌اند از نیوزلند، ایسلند، هلند، سوئد و نروژ و کشور ایران نیز با ۱۶ پله نزول در این رتبه‌بندی جایگاه ۱۳۲ را کسب کرد. با توجه به تعاریف و شاخص‌های ارائه‌شده توسط این محققان و منابع به‌دست‌آمده تعداد ۵۸ متغیر و شاخص از منابع اسلامی و لاتین به‌دست‌آمده است.

۲) ام‌القری اسلامی

مفهوم ام‌القری نخست در قرآن مجید در آیه ۷ سوره شوری و آیه ۹۲ سوره انعام در مورد شهر مکه بیان گردید که بیشتر مفهوم مرکزیت این شهر را بیان می‌نماید. در دوره معاصر این مفهوم نخست توسط عبدالرحمن کواکبی در مورد شهر مکه به‌مثابه مرکز دینی جهان اسلام به‌کاربرده شد (اسکندی نسب و همکاران، ۱۳۹۷: ۵۵). وی برای حل مشکلات جهان اسلام، کنفرانس سران و اندیشمندان دینی، عالمان و روشنفکران جهان اسلام شهر مکه را (به‌عنوان ام‌القرای اسلام) پیشنهاد داد. پس از انقلاب اسلامی ایران و بحث رهبری جهان اسلام که توسط اندیشمندان ایرانی در خصوص امام خمینی (به‌عنوان ولی امر مسلمین) بیان گردید نظریه ام‌القری جهان اسلام بار دیگر مطرح شد. این دکتترین توسط محمدجواد لاریجانی (معاون وزیر امور خارجه ایران وقت) در اواخر دهه ۶۰ تثویزه گردید که خواستگاه اصلی آن مکتب واقع‌گرایی می‌باشد. ارکان و شاخصه‌های این نظریه عبارت است از: ۱- ام‌القری، هسته مرکزی حکومتی با بُردی جهانی ۲- رهبری ولایت‌فقیه عامل وحدت اسلامی ۳- جهان اسلام، سرزمینی بدون مرز جغرافیایی ۴- ملاک وجود رهبری بر حق در ام‌القری ۵- اولویت مصالح امت اسلامی به مصالح ام‌القری ۶- حقوق و وظایفی متقابل ام‌القری و امت اسلامی (لاریجانی، ۱۳۶۹: ۲۰).

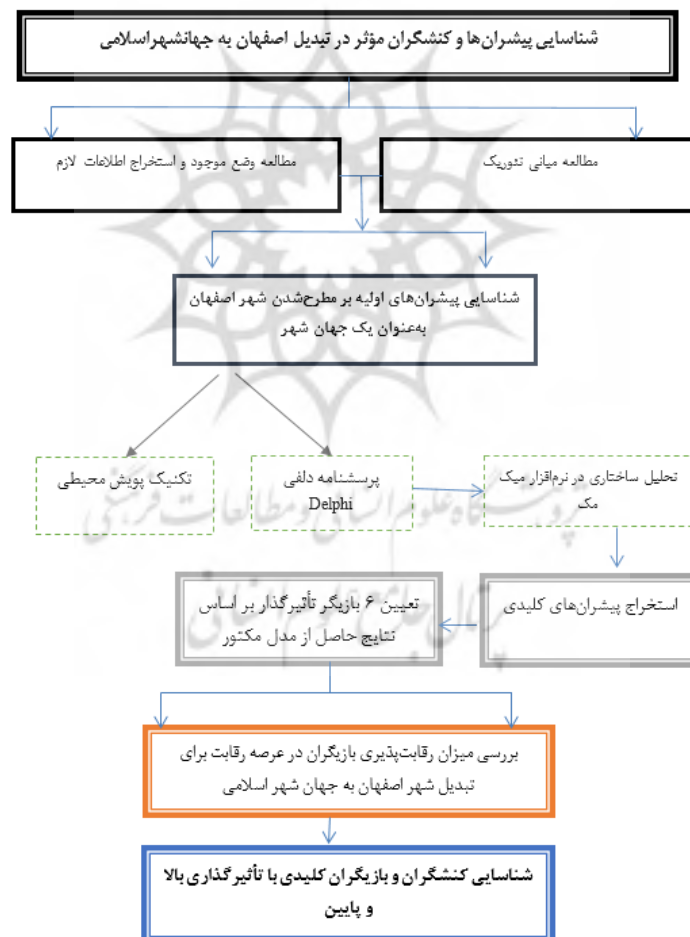
1Morris

2Grunebaum

3Islamicity Foundation(<http://islamicity-index.org/wp/>)

۳) نظریه جهان شهر

از راه‌ها و شیوه‌های مهم جهت شناخت جهان شهرها، توصیفات و تعاریف و معیارهای است که توسط پژوهشگران مختلف ارائه شده است می‌باشد. قدیم‌ترین توصیف از جهان شهرها توسط پاتریک گدس (۱۹۱۵)، مطرح شده که آن‌ها را مرکز انجام مهم‌ترین فعالیت‌های اقتصادی جهان معرفی کرده است (پوراحمد و همکاران، ۱۳۹۰: ۳۲). ساسن^۲ کسی که اصطلاح جهان شهر به نام او زده شده، مشخصه‌های این شهر را داشتن شرکت‌های خدماتی پیشرفته، بانک‌های فراملی، اقتصاد فراملی، وجود متخصصان زیاد، رستوران‌های گران قیمت، کارگران ارزان، خانه‌ها و هتل‌های مجلل، فروشگاه‌های مواد غذایی می‌داند (۱۹۹۱، ۲۰۰۱ و ۲۰۰۲) از سوی دیگر موسسه‌هایی در سطح جهان جهت تعیین شاخص‌ها و رتبه‌بندی جهان شهرها شکل گرفته‌اند که مهم‌ترین آن موسسه‌ای تی کرنی^۳، بنیاد یادبود موری^۴ و لیست جهان شهرهای مستر کاردشی^۵ باشند که هر ساله جهان شهرها را رتبه‌بندی می‌کنند. تاکنون در جهان مؤسسات و پژوهشگران بین ۴۸ تا ۱۵۰ جهان شهر یا شهر جهانی ارزیابی و رتبه‌بندی نموده‌اند. طبق یافته‌های به‌دست آمده از تحقیقات صورت گرفته در مورد جهان شهرها تعداد ۸ شاخص اصلی و ۱۶۹ متغیر جهت بررسی به‌دست آمده است.

1Patrick Geddes

2Saskia Sassen

3A.T. Kearney Institution

4Mori Memorial Foundation

5MasterCard's Global Power List

شکل ۱. نمودار مفهومی تحقیق

محدوده مورد مطالعه

اصفهان به دلیل موقعیت مرکزی خود در فلات ایران همواره در طول تاریخ مرکز حکومت شایسته‌ای برای دولت‌ها بوده است. به طوری که والتر هینتس آلمانی (۱۳۶۱) می‌نویسد: اصفهان نه تنها در قلب ایران قرار دارد بلکه دارای کلیه شرایطی است که برای یک پایتخت بزرگ لازم است. این شهر با واقع شدن در فلات مرکزی ایران و ساحل رودخانه زاینده‌رود و همسایگی با ۹ استان کشور موقعیت راهبردی حائز اهمیتی دارد. اصفهان در گذشته به دلیل موقعیت مرکزی، منابع طبیعی فراوان (رودخانه، معادن و دشت‌های حاصلخیز) و سابقه شهرنشینی چند صدساله، در سه امپراتوری دیلیمان، سلجوقیان و صفویان پایتخت با عظمتی گردید که مرزهایش از افغانستان تا دریای مدیترانه گسترش یافته بود. بنابراین در این دوره راه‌های اصلی امپراتوری‌های ذکر شده به این شهر ختم می‌گردید و همچنین با استقرار حاکمان و اندیشمندان بزرگی در این شهر، مکتب اصفهان در حوزه‌های علمی و معماری تشکیل و در گستره تمدنی ایران گسترش یافت. مجموع این قابلیت‌ها در جدول ۱ ذکر شده است.

جدول ۱. توانمندی‌های شهر اصفهان

اجتماعی-فرهنگی	تاریخی	مذهبی-آموزشی	ارتباطاتی	صنعت- معدن	مراکز مالی- هتل داری
جمعیت ۲,۳ میلیون نفر (چهاردهمین کلان‌شهر خاورمیانه)	۲۲ هزار جاذبه تاریخی و فرهنگی (سطح استان)	۱۱۰۹ مسجد (بزرگ‌ترین مسجد جامع تاریخی کشور)	وجود فرودگاه بین‌المللی مسافر (شهید بهشتی) و باربری (کارگو)	۴۰۷ معدن فعال ۶۰۰ صنعت معدنی	۸۱۰ بانک و موسسه مالی فعال
وجود ۱۶۲۰ شخصیت برجسته (سرمایه نمادین) تاریخی (مدفون یا متولد در اصفهان)	۸۵۰ اثر تاریخی ثبت شده (۱۸۰۰ اثر ثبت شده استانی)	۶۷ مرکز علمی و دانشگاهی - ۱۹۸۸ مراکز آموزشی تحت نظارت آموزش و پرورش	پیمان خواهرخواندگی با ۲۱ شهر جهان	۱۱۳ رشته صنایع دستی فعال در ۱۸۰۰ واحد صنفی فعال	صادرات ۲,۶ میلیارد دلاری کالاهای صنعتی-کشاورزی (سال ۹۷)
تعداد ۶۲۲۴ استاد و عضو هیئت علمی دانشگاه و تعداد ۸۲۱ استاد حوزه علمیه	تعداد ۱۷ اثر ثبت شده جهانی (۳ اثر در شهرستان اصفهان و ۴ اثر استانی)	وجود ۳۰ دانشگاه ۴۰ حوزه علمیه	واقع شدن در شبکه حمل و نقل ریلی و جاده‌ای ملی، کریدور شمال-جنوب، جاده ابریشم قدیم و نزدیکی به جاده ابریشم جدید	رتبه نخست کشوری در صنایع سنگ تزئینی، فولاد، صنایع دستی، فرش دستباف و دستی، صنعت آجر، صنایع خودرو و هواپیما، صنعت طلا، صنعت نساجی، سیمان، لوازم خانگی، دارو و فرآورده‌های نفتی.	۷۷ هتل و مهمان‌پذیر (۲ هتل پنج ستاره و ۴ هتل چهار ستاره و ۱۶ هتل دو ستاره)
وجود ۶۰ هزار هنرمند صنایع دستی	پایتخت سه امپراتوری (آل‌بویه، سلجوقیان و صفویان)	تعداد ۱۴۰ هزار دانشجو و ۸ هزار طلبه	اتصال به شبکه شهرهای خلاق جهانی (از سال ۱۳۹۴) و شهرهای دوستدار کودک (از سال ۱۳۹۷)	۲۴۰۰ کارگاه فعال صنعتی (فلزات، نفتی، پتروشیمی، هسته‌ای، خودرو و...) در سطح شهرستان	اقامت ۳۳۲ هزار مسافر داخلی و ۱۲۴ هزار مسافر خارجی در هتل‌ها (سال ۹۷)

در دوره معاصر این استان در زمینه کشاورزی ۵ درصد تولیدات کشاورزی کشور و با داشتن ۹ هزار واحد صنعتی فعال در حدود ۱۲ درصد از ارزش تولیدات صنعتی کشور در سال ۱۳۹۶ را در اختیار دارد (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۸). همچنین با عضویت ایران در طرح یک جاده یک کمربند^۱ و احیای طرح جاده ابریشم نو^۲، که در برنامه‌های کلان پروژه^۳ ایران-چین ارتباطات بسیاری را می‌تواند با شهرهای شرق و غرب جهان داشته باشد، و نیز واقع شدن در کریدور شمال-جنوب و خط حمل و نقل ریلی بین‌المللی بیشترین امتیاز را در تبدیل شدن به یک جهان اسلامی را دارد. کریدور شمال - جنوب در

1 Walther Hinz
2 one belt-one road
3 new silk road project
4 Mega project

سال ۱۹۹۳ از سوی وزرای حمل‌ونقل کشورهای اروپایی، در اجلاس کمیسیون اروپا هلسینگی معرفی و در سال ۱۳۷۹ بین سه کشور هند و ایران و روسیه موافقت‌نامه آن امضاء شد (خدابخشی، ۱۳۸۳: ۴۷). این مسیر ارتباط ترانزیتی کشورهای شمال اروپا، اسکاندیناوی و روسیه را از طریق ایران (شهرهای بندرعباس، یزد، اصفهان، تهران، رشت و آستارا) با کشورهای حوزه اقیانوس هند، خلیج فارس و جنوب شرقی آسیا برقرار می‌کند. طبق شکل ۲ اصفهان در میان شبکه‌های یاد شده موقعیت مرکزی را دارد به طوری که فاصله اصفهان تا پکن ۵۷۴۰ کیلومتر و اصفهان تا رباط (مراکش) ۵۳۷۰ کیلومتر می‌باشد.

شکل ۲. موقعیت مرکزی اصفهان در میان شبکه‌های بین‌المللی (ریلی و جاده ابریشم قدیم و نو و کریدور شمال- جنوب) در آسیا و اروپا و شمال آفریقا

روش پژوهش

پژوهش حاضر با رویکرد آینده‌پژوهی، به شناسایی پیشران‌های کلیدی بر تبدیل شهر اصفهان به یک جهان شهر اسلامی و شناسایی بازیگران کلیدی در این زمینه می‌پردازد. این پژوهش از لحاظ هدف کاربردی است و با توجه به مؤلفه‌های موردبررسی، رویکرد حاکم بر آن روش توصیفی- تحلیلی است. از تکنیک پویای محیطی و دلفی برای شناسایی متغیرها و شاخص‌ها و از تحلیل ساختاری در نرم‌افزار میک و مدل مکتور برای تحلیل داده‌ها استفاده شده است. در این پژوهش به منظور انتخاب آگاهانه شرکت‌کنندگان، از روش نمونه‌گیری هدفمند استفاده شده است. اساس به کار بردن روش نمونه‌گیری هدفمند، انتخاب گروهی از خبرگان است که بررسی عمیقی یا فهم کلی نسبت به ماهیت پرسشنامه پژوهش داشته باشند (Neuma, 2007:1). با استناد به توضیحات فوق، جامعه آماری این پژوهش ۵۰ تن از کارشناسان خبره در حوزه مسائل شهری شامل کارشناسان شهرداری، دانشجویان دکترا و اساتید دانشگاه، کارشناسان میراث فرهنگی و گردشگری، کارشناسان بورس اوراق بهادار و مهندسان شرکت مهندسی مشاور می‌باشند. در این پژوهش برای حفظ روایی پرسشنامه تمام گویه‌هایی که متغیرهای تحقیق را می‌سنجند (همان عوامل مؤثر بر تبدیل شهر اصفهان به یک جهان شهر اسلامی) از گویه‌های تحقیقات پیشین که زیر نظر اساتید مجرب انجام گرفته بودند استفاده گردید. همچنین از نظرات اساتید و متخصصین این موضوع نیز در طی مصاحبه‌ها برای تدوین گویه‌های متناسب با موضوع تحقیق، استفاده شد. همچنین ضریب پایایی که اعتبار نتایج این پرسشنامه‌ها برای تعمیم دادن به جامعه آماری را میسر می‌کند از طریق آزمون الفای

کرونباخ و نرم‌افزار SPSS به دست آمد و پایایی‌ها همگی آن‌ها تأیید شد.

در مرحله آخر این پژوهش از طریق نرم‌افزار مکتوربازیگران کلیدی شناسایی شده است. مدل مکتور یکی از روش‌های سیستمی و جامع تحلیل بازیگران است و آینده‌پژوه پیشگام فرانسوی، مایکل گوده‌آ و فرانسویس بورس^۳ (۱۹۹۰-۱۹۸۹) آن را معرفی کرده‌اند (خضرپور و همکاران، ۱۳۹۷). روش مکتور تلاش دارد تا تعادل قدرت را در میان بازیگران تعیین کرده و همگرایی و واگرایی بین اهداف و مقاصد آن‌ها را بررسی کند و تحلیل تبیینی روی متغیرهای اصلی سیستم، انجام می‌گیرد. این بررسی شامل گذشته‌نگری و تحلیل وضعیت کنونی است. گذشته‌نگری برای تشخیص سازوکارها و بازیگران اصلی تحول گذشته سیستم و تحلیل وضع کنونی برای شناسایی جوانه‌ها یا بذره‌های تغییر در تحول متغیرها و استراتژی‌های بازیگران است که منشأ تحول هستند (رهبر و همکاران ۱۳۹۷). برای سهولت در تحلیل اثر متقابل کنشگران و به‌ویژه برای محاسبه ارتباطات مهم بین بازیگران، شرکت لیبسور نرم‌افزار مکتور را طراحی کرده است. مکتور ساختار ساده‌ای دارد و به‌آسانی در دسترس قرار دارد. این نرم‌افزار همچنین به تحلیل‌گران این امکان را می‌دهد که قدرت و پیچیدگی نظام مورد مطالعه را در نظر بگیرند و برای این کار نتایج پی‌درپی را به کاربر عرضه می‌کند که ابعاد خاصی از مسئله را نشان می‌دهد. روش مکتور ممکن است تنها، یا در ترکیب با یک فرایند راهبردی یکپارچه مورد استفاده قرار گیرد، همچنین ممکن است با تحلیل‌های راهبردی در مقیاس جهانی و تحلیل اهداف خاص راهبردی نیز سازگار باشد (میرزایی، ۱۳۹۶). نرم‌افزار مکتور تمرکز خود را بر روی تحلیل بازیگران قرار داده است. نقش بازیگران کلیدی در سیستم مورد مطالعه، به‌طور دقیق‌تر، ذینفعان درگیر در منطقه بر اساس روابط قدرت بینشان، مقاصد و اهداف بازیگران، پروژه‌های در دست، ترجیحات و انگیزه‌های ایشان، رفتار استراتژیک گذشته، محدودیت‌ها، منافع، حرکت‌های راهبردی بالقوه مورد مطالعه قرار می‌گیرند (استراتژیا، ۲۰۱۳: ۳).

یافته‌ها

در این پژوهش ابتدا با رویکرد آینده‌پژوهی به شناسایی و تحلیل عوامل مؤثر بر مطرح‌شدن شهر اصفهان به‌عنوان یک شهر در سطح جهانی پرداخته شده سپس در مرحله بعد با توجه به عوامل کلیدی، بازیگران کلیدی نقش‌آفرین در تحقق سیاست‌های تبدیل شهر اصفهان به جهان‌اسلامی با استفاده از مدل مکتور شناسایی و میزان رقابت‌پذیری و صلاحیت این بازیگران بررسی شده است. بدین منظور ابتدا به‌منظور شناسایی عوامل مؤثر بر مطرح‌شدن شهر اصفهان به‌عنوان یک شهر جهانی-اسلامی از دو تکنیک پوشش محیطی و دلفی استفاده شده است. نتایج این مرحله شامل ۵۱ شاخص اولیه می‌باشد که در جدول (۲) و (۳) نشان داده می‌شود: در این راستا تعداد ۵۱ متغیر در ۸ شاخص تأثیرگذار استخراج و با تشکیل ماتریس ۵۱*۵۱ وارد نرم‌افزار میک مک شده است.

جدول ۲. طبقه‌بندی عوامل اولیه مؤثر بر مطرح‌شدن شهرهای اسلامی به‌عنوان شهر جهانی

عوامل	بعد
X1. پویایی بازار شهری	X2. میزان سرمایه‌گذاری بخش خصوصی
X3. دخالت کم دولت در بازار و انجام امور نظارتی بر بازار	X4. میزان سرمایه بازار سهام
X5. میزبانی شرکت‌های بزرگ بین‌المللی (۵۰۰ شرکت)	X6. میزان رشد تولید ناخالص داخلی (GDP)
اقتصادی	برتر جهانی

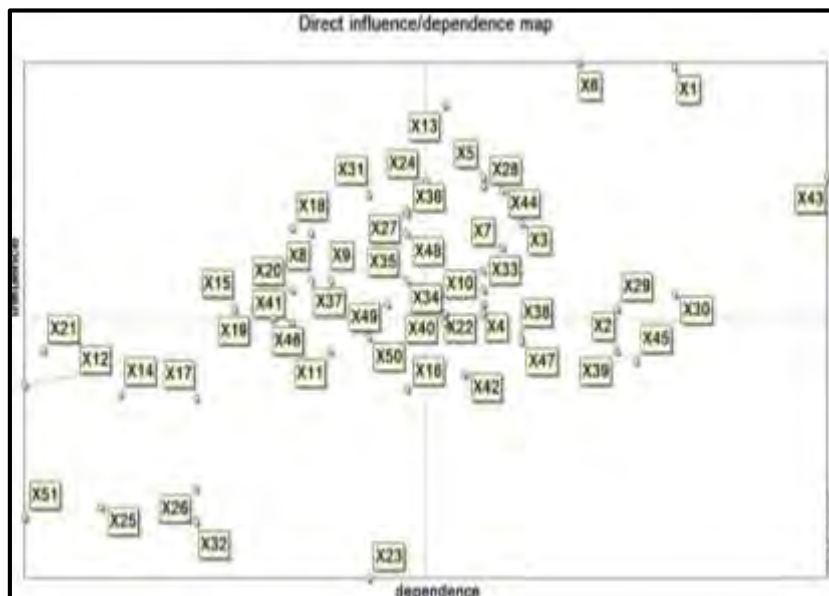
X7. میزان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی (FDI)	X8. وجود بورس‌های بین‌المللی
X9. میزان مالیات بر شرکت‌ها	X10. کمی قوانین مزاحم در ایجاد کسب‌وکار
X11. سطح قیمت کالاها	X12. اجرای قانون منع ربا در معاملات و بانک‌ها
X13. تنوع کالاها و رقابت‌پذیری قیمت کالاها	X14. ممنوعیت خریدوفروش کالاهای زبان‌بار
X15. عدم شکل‌گیری شغل‌های زبان‌بار در جامعه	X16. عدالت در دریافت مالیات طبق درآمد
X17. میزان دسترسی عموم به آمارها و اطلاعات	X18. استقرار بانک‌های بین‌المللی
X19. تعداد سفارتخانه‌ها و کنسولگری‌ها در شهر	X20. جایگاه رهبران جریان ساز
X21. سرانه مساجد شهری	X22. توزیع یکنواخت مراکز خدمات شهری
X23. درون‌گرایی در محلات	X24. تعداد پروازهای مستقیم بین‌المللی
X25. هم‌سطح سازی بناهای مسکونی	X26. همسایه‌داری در محلات
X27. ظرفیت جاذبه سایت‌های گردشگری	X28. تعداد هتل‌های بزرگ
X29. مراکز خرید و فروشگاه‌های بزرگ (مال و سیتی سنتر و ...)	X30. زیرساخت‌های X31. تنوع تولید شبکه‌های درون‌شهری انرژی
X32. سرانه فضای سبز شهری	X33. دسترسی به منابع غذایی (رد پای اکولوژیک شهری)
X34. سطح هوشمند سازی خدمات شهری	X35. جایگاه دفاتر شبکه‌های بین‌المللی
X36. واقع شدن در مسیرهای اصلی حمل‌ونقلی	X37. تعداد شرکت‌های دانش‌بنیان و نوآور بزرگ
X38. نظم در توزیع امکانات شهری	X39. حفظ حقوق شهروندی
X40. میزان ارزش صادرات فرهنگی	X41. تعداد همایش‌های بین‌المللی
X42. سرانه جرم جنایت شهری	X43. میزان جمعیت شهری
X44. تعداد بازدیدکنندگان خارجی	X45. آزادی برابری‌های اجتماعی
X46. تعداد مراکز آزمایشگاهی و درمانی مجهز	X47. رضایت عمومی از پاکیزگی شهری
X48. تعداد دانشگاه‌های برتر	X49. تعداد دانشجویان خارجی
X50. تعداد حق ثبت نوآوری	X51. دسترسی به ناشران بین‌المللی

جدول ۲. تحلیل اولیه داده‌های ماتریس اثرات متقابل

شاخص	ابعاد ماتریس	تعداد تکرار	تعداد صفر	تعداد یک	تعداد دو	تعداد سه	جمع	درصد پرشدگی
مقدار	۵۱	۲	۱۱۳	۵۷۶	۱۲۳۱	۶۸۱	۲۴۸۸	۹۵/۶۵

در تحلیل‌های انجام‌گرفته، ابعاد ماتریس در نرم‌افزار میک‌میک ۵۱*۵۱ بوده و تعداد تکرارها ۲ بار در نظر گرفته شده است. شاخص پرشدگی ماتریس نیز ۹۵/۶۵ درصد می‌باشد که این میزان نشان‌دهنده آن است که در بیش از ۹۵ درصد، موارد بر یکدیگر تأثیر دارند. از مجموع ۲۴۸۸ رابطه، ۶۸۱ رابطه معادل ۲۷،۳۷ درصد دارای اثرات متقاطع ۳، تعداد ۱۲۳۱ رابطه معادل ۴۸،۸۷ درصد دارای اثرات متقاطع ۲، تعداد ۵۷۶ رابطه معادل ۲۳،۷۵ درصد دارای اثرات متقاطع ۱ می‌باشند. این نتایج بیانگر آن است که تعداد روابط با اثرگذاری متوسط نسبت به سایر روابط زیاد است. همچنین روابط با شدت کم (اثرات متقاطع ۱)، پایین‌ترین تعداد را در این سیستم شامل می‌شوند. در مرحله بعدی به ارزیابی میزان تأثیرگذاری و تأثیرپذیری عوامل اصلی مؤثر در تبدیل شهر اصفهان به یک جهان شهری اسلامی پرداخته می‌شود.

نحوه توزیع و پراکنش متغیرها در صفحه پراکندگی، حاکی از میزان پایداری و ناپایداری سیستم است. در سیستم‌های پایدار جایگاه و نقش هر کدام از عوامل مشخص است. اما در سیستم‌های ناپایدار وضعیت پیچیده بوده و متغیرها نیز حول محور قطری صفحه پراکنده هستند. با مشاهده صفحه پراکنش متغیرها بر روند آینده شهر اصفهان در تبدیل به یک جهان شهری اسلامی (شکل ۳) می‌توان وضعیت پایداری آن را تحلیل کرد.

شکل ۳. پراکندگی متغیرها بر اساس تأثیرات مستقیم در محور تأثیرگذاری - تأثیرپذیری

با توجه به گراف تأثیرگذاری عوامل می‌توان دریافت که اکثر متغیرها حول محور قطری صفحه پراکنده شده‌اند. بنابراین سیستم دارای وضعیت ناپایدار است بدین منظور می‌توان ۵ دسته از متغیرها را شناسایی کرد (جدول ۴):

جدول ۴. نحوه توزیع متغیرها بر اساس طبقه‌بندی آن‌ها

طبقه‌بندی	متغیر
متغیرهای تعیین‌کننده یا تأثیرگذار	X8 وجود بورس‌های بین‌المللی، X18. استقرار بانک‌های بین‌المللی، X24. تعداد پروازهای مستقیم بین‌المللی، X27. ظرفیت جاذبه سایت‌های گردشگری، X31. تنوع تولید انرژی، X36. واقع شدن در مسیرهای اصلی حمل‌ونقلی و X48. تعداد دانشگاه‌های برتر
متغیرهای دووجهی	X1. پویایی بازار شهری، X3. دخالت کم دولت در بازار و انجام امور نظارتی بر بازار، X5. میزبانی شرکت‌های بزرگ، بین‌المللی (۵۰۰ شرکت برتر جهانی)، X6. میزان رشد تولید ناخالص داخلی (GDP)، X7. میزان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی (FDI)، X13. تنوع کالاها و رقابت‌پذیری قیمت کالاها، X28. تعداد هتل‌های بزرگ، X43. میزان جمعیت شهری و X44. تعداد بازدیدکنندگان خارجی
متغیرهای تنظیمی	X4 میزان سرمایه بازار سهام، X9. میزان مالیات بر شرکت‌ها، X10. کمی قوانین مزاحم در ایجاد کسب‌وکار، X11. سطح قیمت کالاها، X15. عدم شکل‌گیری شغل‌های زیان‌بار در جامعه، X16. عدالت در دریافت مالیات طبق درآمد، X19. تعداد سفارتخانه‌ها و کنسولگری‌ها در شهر، X20. جایگاه رهبران جریان ساز، X22. توزیع یکنواخت مراکز خدمات شهری، X30. زیرساخت‌های شبکه‌های درون شهری، X29. مراکز خرید و فروشگاه‌های بزرگ (مال و سیتی سنتر و ...)، X33. دسترسی به منابع غذایی (رد پای اکولوژیک شهری)، X34. سطح هوشمند سازی خدمات شهری، X35. جایگاه دفاتر شبکه‌های بین‌المللی، X37. تعداد شرکت‌های دانش‌بنیان و نوآور بزرگ، X38. نظم در توزیع امکانات شهری، X40. میزان ارزش صادرات فرهنگی، X41. تعداد همایش‌های بین‌المللی، X46. تعداد مراکز آزمایشگاهی و درمانی مجهز، X47. رضایت عمومی از پاکیزگی شهری، X49. تعداد دانشجویان خارجی و X50. تعداد حق ثبت نوآوری
متغیرهای تأثیرپذیر	X2. میزان سرمایه‌گذاری بخش خصوصی، X39. حفظ حقوق شهروندی، X42. سرانه جرم جنایت شهری و X45. آزادی برابری‌های اجتماعی
متغیرهای مستقل	X12. اجرای قانون منع ربا در معاملات و بانک‌ها، X14. ممنوعیت خرید و فروش کالاهای زیان‌بار، X17. میزان دسترسی عموم به آمارها و اطلاعات، X21. سرانه مساجد شهری، X23. درون‌گرایی در محلات، X25. هم‌سطح سازی بناهای مسکونی، X26. همسایه داری در محلات، X32. سرانه فضای سبز شهری و X51. دسترسی به ناشران بین‌المللی

در مرحله بعدی برای استخراج عوامل پیشران، به جابجایی و همچنین رتبه‌بندی متغیرهای موردنظر به لحاظ تأثیرگذاری و تأثیرپذیری (مستقیم و غیرمستقیم) پرداخته می‌شود (جدول ۴). با توجه به اینکه برای محاسبات اثرهای غیرمستقیم نرم‌افزار ماتریس را چند بار به توان می‌رساند، جمع اثرگذاری و اثرپذیری‌های غیرمستقیم اعداد چند رقمی در می‌آید و مقایسه آن با اثرهای مستقیم دشوار می‌شود. برای رفع این مشکل نرم‌افزار، جدول سهم عوامل بر اساس اثرهای مستقیم و غیرمستقیم را در مقیاس ۱۰ هزار ارائه می‌دهد. بر این اساس، مجموع اثرگذاری و اثرپذیری‌ها ۱۰ هزار محاسبه شده و سهم هر کدام از عوامل از این عدد نشان‌دهنده سهم آن از کل سیستم است.

جدول ۵. رتبه‌بندی میزان تأثیرات مستقیم و غیرمستقیم متغیرها بر یکدیگر

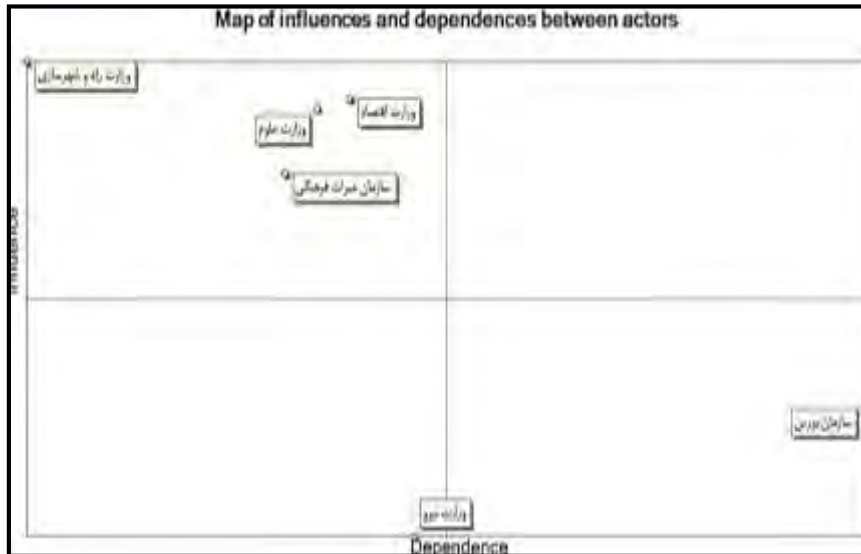
رتبه	مستقیم		غیرمستقیم	
	متغیر	تأثیرگذاری	متغیر	تأثیرپذیری
۱	۶X	۲۹۶	۱X	۲۴۰
۲	۱X	۲۹۴	۱۳X	۲۲۴
۳	۱۳X	۲۷۸	۶X	۲۲۴
۴	۵X	۲۴۸	۲۴X	۲۲۰
۵	۴۳X	۲۴۸	۲۸X	۲۱۸
۶	۲۴X	۲۴۶	۴۳X	۲۱۸
۷	۲۸X	۲۴۴	۵X	۲۱۸
۸	۴۴X	۲۴۲	۴۴X	۲۱۴
۹	۳۱X	۲۴۰	۳۱X	۲۰۸
۱۰	۲۷X	۲۳۴	۳۶X	۲۰۸
۱۱	۲۶X	۲۳۲	۲۷X	۲۰۸
۱۲	۳X	۲۲۸	۱۸X	۲۰۶
۱۳	۱۸X	۲۲۶	۳X	۲۰۶
۱۴	۸X	۲۲۴	۸X	۲۰۴
۱۵	۴۸X	۲۲۴	۴۸X	۲۰۴
۱۶	۷X	۲۱۸	۷X	۲۰۴
۱۷	۱۰X	۲۰۸	۲X	۲۰۴
۱۸	۹X	۲۰۴	۱۰X	۲۰۴
۱۹	۳۵X	۲۰۴	۳۷X	۲۰۴
۲۰	۳۷X	۲۰۴	۹X	۲۰۲
۲۱	۲۰X	۲۰۰	۲۷X	۲۰۰
۲۲	۳۳X	۲۰۰	۳۶X	۲۰۰
۲۳	۳۰X	۱۹۹	۱X	۲۰۰
۲۴	۴X	۱۹۵	۳۱X	۱۹۷
۲۵	۴۹X	۱۹۵	۲۴X	۱۹۷
۲۶	۱۵X	۱۹۳	۱۶X	۱۹۷
۲۷	۱۹X	۱۹۳	۲۷X	۱۹۷
۲۸	۲۹X	۱۹۳	۴۸X	۱۹۷
۲۹	۲۲X	۱۹۱	۳۶X	۱۹۷
۳۰	۴۰X	۱۹۱	۱۵X	۱۹۵
۳۱	۴۶X	۱۸۹	۴۶X	۱۹۳
۳۲	۳۴X	۱۸۷	۱۷X	۱۹۳
۳۳	۴۱X	۱۸۷	۳۴X	۱۹۳
۳۴	۳۸X	۱۸۱	۲۲X	۱۸۹

۱۸۸	۱۸X	۱۷۴	۳۸X	۱۸۹	۱۱X	۱۸۱	۵۱X	۳۵
۱۸۸	۹X	۱۷۳	۱۱X	۱۸۷	۸X	۱۷۹	۴۷X	۳۶
۱۸۷	۱۱X	۱۷۰	۴۹X	۱۸۷	۳۷X	۱۷۵	۲X	۳۷
۱۸۷	۳۷X	۱۶۷	۳۹X	۱۸۵	۱۸X	۱۷۵	۱۱X	۳۸
۱۸۳	۳۳X	۱۶۵	۴۵X	۱۸۵	۲۰X	۱۷۵	۲۱X	۳۹
۱۸۱	۴۶X	۱۶۴	۲۱X	۱۸۵	۴۱X	۱۷۵	۳۹X	۴۰
۱۸۰	۱۵X	۱۶۳	۱۹X	۱۸۳	۴۶X	۱۷۱	۴۵X	۴۱
۱۷۷	۵۰X	۱۵۹	۱۶X	۱۸۱	۱۹X	۱۶۵	۴۲X	۴۲
۱۷۰	۵۱X	۱۵۴	۴۲X	۱۷۹	۱۵X	۱۶۱	۱۲X	۴۳
۱۶۹	۲۶X	۱۵۳	۳۲X	۱۷۵	۱۷X	۱۵۹	۱۶X	۴۴
۱۶۶	۳۵X	۱۵۲	۱۲X	۱۷۵	۲۶X	۱۵۷	۱۴X	۴۵
۱۶۱	۱۹X	۱۵۲	۱۷X	۱۷۵	۳۳X	۱۵۵	۱۷X	۴۶
۱۶۰	۱۴X	۱۵۱	۱۴X	۱۶۷	۱۴X	۱۱۷	۲۶X	۴۷
۱۵۴	۲۵X	۱۲۷	۵۰X	۱۶۵	۳۵X	۱۰۹	۲۵X	۴۸
۱۵۱	۲۰X	۱۲۱	۵۱X	۱۵۹	۲۱X	۱۰۵	۵۱X	۴۹
۱۵۰	۱۲X	۱۰۳	۲۶X	۱۵۷	۱۲X	۱۰۳	۳۲X	۵۰
۱۴۵	۲۱X	۱۰۱	۲۵X	۱۵۷	۵۱X	۷۹	۳۳X	۵۱

بر اساس نتایج در جدول ۴، تعداد ۱۶ متغیر اصلی شامل میزان رشد تولید ناخالص داخلی، پویایی بازار شهری تنوع کالاها و رقابت‌پذیری قیمت کالاها، میزبانی شرکت‌های بزرگ بین‌المللی (۵۰۰ شرکت برتر جهانی) میزان جمعیت شهری، تعداد پروازهای مستقیم بین‌المللی، تعداد هتل‌های بزرگ، تعداد بازدیدکنندگان خارجی، تنوع تولید انرژی، ظرفیت جاذبه سایت‌های گردشگری، واقع شدن در مسیرهای اصلی حمل‌ونقلی، دخالت کم دولت در بازار و انجام امور نظارتی بر بازار، استقرار بانک‌های بین‌المللی، وجود بورس‌های بین‌المللی، تعداد دانشگاه‌های برتر و میزان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، به‌عنوان پیشران‌های کلیدی مؤثر بر تبدیل اصفهان به جهان شهر اسلامی به دست آمدند.

بازیگران کلیدی نقش‌آفرین در تحقق عوامل کلیدی مؤثر در تبدیل شهر اصفهان به جهان شهر اسلامی و ارزیابی تأثیرگذاری و تأثیرپذیری آن‌ها

بعد از مشخص شدن عوامل کلیدی، بازیگران کلیدی نقش‌آفرین در تحقق عوامل کلیدی مؤثر در تبدیل شهر اصفهان به جهان شهر اسلامی و همچنین تأثیرگذاری و تأثیرپذیری آن‌ها مورد ارزیابی قرار می‌گیرد. بعد از مشخص شدن ۱۶ عامل کلیدی مؤثر، برای تحلیل این عوامل کلیدی نیازمند ارزیابی گروه‌های ذینفع در شهر اصفهان بوده‌ایم، بدین جهت ابتدا اقدام به شناسایی بازیگران کلیدی و سپس با ارزیابی عوامل کلیدی توسط ۶ بازیگر کلیدی، عوامل نهایی تأثیرگذار در تبدیل شهر اصفهان به جهان شهر اسلامی با استفاده از مدل Mactor استخراج شده‌اند. این کنشگران اصلی شامل: وزارت اقتصاد، سازمان بورس، وزارت علوم، وزارت راه و شهرسازی، سازمان میراث فرهنگی و وزارت نیرو می‌باشند.

شکل ۴. گراف تأثیرگذاری و تأثیرپذیری بین بازیگران کلیدی

جدول ۶. اثرات مستقیم و غیرمستقیم بازیگران کلیدی در تحقق عوامل کلیدی

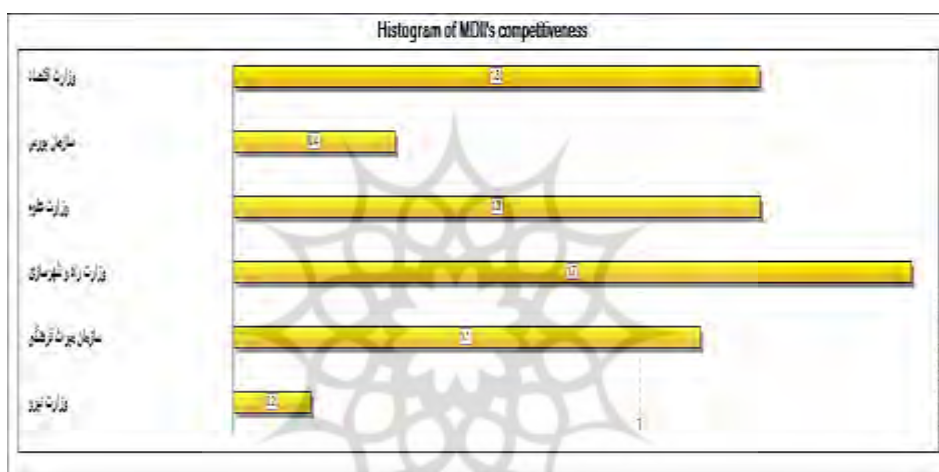
اثرگذاری	وزارت نیرو	سازمان میراث فرهنگی	وزارت راه و شهرسازی	وزارت علوم	سازمان بورس	وزارت اقتصاد	
۶۷	۱۲	۱۳	۱۱	۱۴	۱۷	۱۵	وزارت اقتصاد
۳۴	۷	۷	۶	۷	۷	۷	سازمان بورس
۶۶	۱۲	۱۳	۱۱	۱۴	۱۶	۱۴	وزارت علوم
۷۱	۱۲	۱۳	۱۱	۱۴	۱۷	۱۵	وزارت راه و شهرسازی
۵۹	۱۱	۱۱	۱۰	۱۲	۱۴	۱۲	سازمان میراث فرهنگی
۲۰	۴	۴	۴	۴	۴	۴	وزارت نیرو
۳۱۷	۵۴	۵۰	۴۲	۵۱	۶۸	۵۲	اثرپذیری

اثرات مستقیم و غیرمستقیم بین بازیگران بیانگر بیشترین تعداد اثرگذاری برای وزارت راه و شهرسازی با ۷۱ اثر بوده است، که به ترتیب بالاترین اثرگذاری را بر سازمان بورس به میزان ۱۷ و وزارت اقتصاد به میزان ۱۵ گذاشته است. دومین گروه اثرگذار مربوط به وزارت اقتصاد به میزان ۶۷ اثر بوده که بیشترین اثر آن مجدداً مربوط به سازمان بورس به میزان ۱۷ اثرگذاری بوده است. اما در رابطه با اثرپذیری، سازمان بورس با ۶۸ اثر بیشترین اثرپذیری را داشته است و این امر نشان‌دهنده تأثیر تصمیمات وزارت راه و شهرسازی و وزارت اقتصاد بر تبدیل شدن شهر اصفهان به یک جهان شهر اسلامی می‌باشد. در مرحله بعد به رقابت‌پذیری و صلاحیت بازیگران در تحقق عوامل کلیدی پرداخته می‌شود. بازیگران با توجه به جایگاه و موقعیت خود دارای آستانه‌ای برای رقابت‌پذیر شدن هستند به طوری که اگر مقادیر R آن‌ها بیشتر از ۱ باشد، بازیگر توانایی رقابت‌پذیری را داشته و اگر کمتر از ۱ باشد، نشانگر توانایی کم بازیگر برای رقابت‌پذیری بوده است (جدول ۷):

جدول ۷. میزان صلاحیت و رقابت‌پذیری بازیگران کلیدی

صلاحیت بازیگران (Qi)	رقابت‌پذیری (Ri)	
۱/۴	۱/۳	وزارت اقتصاد
۰/۴	۰/۴	سازمان بورس
۱/۴	۱/۳۰	وزارت علوم
۱/۴	۱/۶۷	وزارت راه و شهرسازی
۱/۴	۱/۱۵	سازمان میراث فرهنگی
۰/۱	۰/۱۹	وزارت نیرو

بر اساس نتایج این بخش، وزارت راه و شهرسازی با میزان ۱,۶۷ درصد بیشترین رقابت‌پذیری را داشته و در مرتبه بعدی وزارت اقتصاد با ۱,۳۰ درصد قرار داشته‌اند. همان‌گونه که مشاهده می‌شود شاخص رقابت‌پذیری و شاخص صلاحیت برای همه بازیگران هم‌راستا می‌باشد. بدین ترتیب که بازیگران با قدرت رقابت‌پذیری بالا صلاحیت بالایی هم دارند.

شکل ۵. وضعیت رقابت‌پذیری بازیگران در عرصه رقابت برای تبدیل شهر اصفهان به جهان شهر اسلامی

بعد از مشخص‌سازی شاخص رقابت بین بازیگران؛ جایگاه بازیگران کلیدی از لحاظ اثرات بر همدیگر مشخص شده و در جدول (۸) آورده شده است. مقدار (+) در اینجا بیانگر این است که اثرگذاری بازیگر بیشتر از مقدار اثرپذیری بوده و مقدار (-) نیز نشانگر اثرپذیری بازیگر بیش از اثرگذاری بوده است.

جدول ۸. جایگاه بازیگران کلیدی از لحاظ اثرات بر همدیگر

sum	وزارت نیرو	سازمان میراث فرهنگی	وزارت راه و شهرسازی	وزارت علوم	سازمان بورس	وزارت اقتصاد
۱۵	۸	۱	-۴	۰	۱۰	-
-۳۴	۳	-۷	-۱۱	-۹	-	-۱۰
۱۵	۸	۱	-۳	-	۹	۰
۲۹	۸	۳	-	۳	۱۱	۴
۹	۷	-	-۳	-۱	۷	-۱
-۳۴	-	-۷	-۸	-۸	-۳	۸

با توجه به ارزیابی‌های انجام‌شده، اثرگذاری مثبت وزارت راه و شهرسازی و وزارت اقتصاد و وزارت علوم به میزان‌های

۲۹ و ۱۵ درصد بوده است که نشانگر فاصله آن‌ها از دیگر بازیگران بوده است، در مقابل کمترین مقدار اثرگذاری مربوط به سازمان بورس و وزارت نیرو به میزان ۳۴- درصد بوده است که گویای توانایی این دو نهاد در اثرگذاری بر دیگر بازیگران بوده است.

بحث

یکی از مهم‌ترین مباحث شهر و شهرنشینی در جهان، بررسی و تحلیل شهرهای جهانی است که در نتیجه رشد اقتصاد کشورها و جهانی‌شدن اقتصاد، تعداد این شهرها در حال افزایش است. شناسایی این شهرها و شناخت عوامل شکل‌دهنده شهرهای جهانی از مهم‌ترین اقدامات پژوهشگران و مؤسسات پژوهشی می‌باشد. طبق شاخص‌های ارائه‌شده توسط مؤسسات پژوهشی بین‌المللی (مهم‌ترین آن‌ها مؤسسه ای.تی.کرنی، بنیاد یادبود موری و لیست جهان شهرهای مستر کارد، که هر ساله این مؤسسات جهان شهرها را رتبه‌بندی می‌کنند) سازمان‌ها و بازیگران مؤثر در شکل‌گیری شهرهای جهانی و جهان شهرها، شامل استقرار ۵۰۰ شرکت برتر جهانی، سازمان‌های بورس بین‌المللی، بانک‌های بین‌المللی، سازمان پایانه‌ها و فرودگاه‌های بین‌المللی، تعداد دانشگاه‌های برتر جهانی، سازمان‌های میراث فرهنگی (ساماندهی آثار و میراث‌های جهانی کشور)، استقرار رسانه‌های بین‌المللی، استقرار سفارتخانه‌ها و کنسولگری‌های بین‌المللی و... می‌باشد که با توجه به وضعیت اقتصادی و سیاسی کشورها، هر یک از این نهادها نقش بسزایی در جهانی‌شدن شهرها دارند. در ایران با توجه به وضعیت اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی کشور، نخست در تحقیقی شاخص‌های متناسب با جهان شهر اسلامی شناسایی (کازمی و محمدی، ۱۴۰۱) و سپس بر اساس این شاخص‌ها، و با توجه به سوابق و توانمندی‌های اصفهان به‌عنوان یک جهان شهر اسلامی، ۱۶ پیشران توسعه شهر در نرم‌افزار MIK MAC شناسایی گردید. سپس بر اساس متغیرهای به‌دست‌آمده، نهادها و بازیگران مؤثر در تبدیل شهر به جهان شهر اسلامی شناسایی و به گروه‌های ذینفع در شهر اصفهان جهت اولویت‌بندی آن ارائه گردید تا نتایج آن بر اساس تحلیل در مدل Mactor استخراج گردد.

نتیجه‌گیری

هدف از این پژوهش شناسایی پیشران‌های کلیدی مؤثر و رتبه‌بندی نهادها و سازمان‌های اصلی در ارتقاء شهر اصفهان به جهان شهر اسلامی می‌باشد. بدین جهت از میان ۵۱ متغیر اصلی، تعداد ۱۶ متغیر اصلی شامل رشد تولید ناخالص داخلی، پویایی بازار شهری تنوع کالاها و رقابت‌پذیری قیمت کالاها، میزبانی شرکت‌های بزرگ بین‌المللی (۵۰۰ شرکت برتر جهانی) میزان جمعیت شهری، تعداد پروازهای مستقیم بین‌المللی، تعداد هتل‌های بزرگ، تعداد بازدیدکنندگان خارجی، تنوع تولید انرژی، ظرفیت جاذبه سایت‌های گردشگری، واقع‌شدن در مسیرهای اصلی حمل‌ونقلی، دخالت کم دولت در بازار و انجام امور نظارتی بر بازار، استقرار بانک‌های بین‌المللی، وجود بورس‌های بین‌المللی، تعداد دانشگاه‌های برتر و میزان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، به‌عنوان پیشران‌های کلیدی مؤثر بر تبدیل اصفهان به جهان شهر اسلامی به دست آمدند. سپس اقدام به شناسایی بازیگران کلیدی و سپس با ارزیابی عوامل کلیدی توسط ۶ کنشگر کلیدی، عوامل نهایی تأثیرگذار در تبدیل شهر اصفهان به جهان شهر اسلامی با استفاده از مدل Mactor استخراج شده‌اند. این بازیگران شامل: وزارت اقتصاد، سازمان بورس، وزارت علوم، وزارت راه و شهرسازی، سازمان میراث فرهنگی و وزارت نیرو می‌باشند. طبق یافته‌های

تحقیق، وزارت راه و شهرسازی با میزان ۱٫۶۷ درصد بیشترین رقابت‌پذیری را داشته و در مرتبه بعدی وزارت اقتصاد با ۱٫۳۰ درصد قرار داشته‌اند. همان‌گونه که مشاهده می‌شود شاخص رقابت‌پذیری و شاخص صلاحیت برای همه بازیگران هم‌راستا می‌باشد. بدین ترتیب که بازیگران با قدرت رقابت‌پذیری بالا صلاحیت بالایی هم دارند. میزان اثرگذاری مثبت وزارت راه و شهرسازی و وزارت اقتصاد و وزارت علوم به میزان‌های ۲۹ و ۱۵ درصد بوده است که نشانگر فاصله آن‌ها از دیگر بازیگران بوده است، در مقابل کمترین مقدار اثرگذاری مربوط به سازمان بورس و وزارت نیرو به میزان ۳۴- درصد بوده است که گویای توانایی این وزارت راه و شهرسازی و وزارت اقتصاد در اثرگذاری بر دیگر بازیگران بوده است. بنابراین از میان ۶ بازیگر اصلی در میان نهادهای تأثیرگذاری داخلی، **وزارت راه و شهرسازی و وزارت اقتصاد** بیشترین سهم در بسترسازی و زمینه‌چینی تبدیل شهرهای ایران به جهان شهرهای اسلامی می‌باشند.

تشکر و قدردانی

نویسندگان این مقاله از مسئولان و کارشناسان شهرداری، دانشجویان و اساتید دانشگاه اصفهان و کارشناسان بورس، شرکت‌های مهندسی به دلیل همکاری صمیمانه و دلسوزانه در فرایند اجرای این پژوهش با نگارندگان قدردانی می‌کنند.

منابع

- اسکندری نسب، محمد؛ نادری بنی، عباس و حسینوند شگری، روح ا... (۱۳۹۷). بررسی تطبیقی امکان تحقق هم‌زمان دکترا ام القرای جمهوری اسلامی و شهر جهانی در مورد شهر تهران. *ماهنامه آفاق علوم انسانی*، ۱۲ (۱)، ۴۵-۶۵.
- بمات، نجم الدین. (۱۳۹۳). *شهر اسلامی*. محمدحسین حلیمی، منیژه اسلامبولچی، تهران: سازمان چاپ و انتشارات.
- پور احمد، احمد؛ قرخلو، مهدی و موسوی، سیروس. (۱۳۹۰). بررسی مفاهیم و شاخص‌های نظریه شهر جهانی. *فصلنامه باغ نظر*، ۱۶ (۸)، ۲۹-۴۲.
- خدابخشی، لطیف. (۱۳۸۳). کریدور شمال - جنوب ۵۰۰۰ کیلومتر نزدیک‌تر، ۳۰ درصد ارزان‌تر. *مجله روند اقتصادی*، ۱۰ (۱)، ۵۳-۴۶.
- خزری‌پور، محمد؛ صمدیان، منیرالسادات و بیگدلو، رضا. (۱۳۹۷). تحلیل و شناسایی عوامل مؤثر بر برقراری امنیت پایدار در راستای حل معضل کولبری، مورد مطالعه شهرستان‌های پیرانشهر، سردشت، بانه و مریوان. *پژوهشنامه جغرافیای انتظامی*، ۶ (۲۴)، ۳۷-۶۷.
- ساسن، سسکیا. (۱۳۹۳). *جهان شهرها، نیویورک، لندن و توکیو*. مهدی داودی، مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران.
- رئیس، محمد منان. (۱۳۹۷). *معماری و شهرسازی مطابق با سبک زندگی اسلامی*، از تشریح وضع مطلوب تا تحلیل وضع موجود، انتشارات دانشگاه قم.
- رئیس، محمد منان. (۱۳۹۵). اندازه مطلوب شهر و حومه از منظر فقه شیعی. *فصلنامه مدیریت شهری*، ۴۳ (۵)، ۷-۲۰.
- رهبر، فرهاد؛ سیف‌الدین اصل، امیرعلی؛ شاه‌حسینی، محمدعلی و نیازی، عیسی. (۱۳۹۷). طراحی مدلی برای سناریو نگاری بر اساس عوامل کلیدی و تجزیه و تحلیل فعل و انفعالات بازیگران کلیدی. *پژوهش‌های مدیریت عمومی*، ۱۱ (۳۹)، ۶۱-۹۰.
- کاظمی، حسین و محمدی، جمال. (۱۴۰۱). بررسی شاخص‌های تأثیرگذار در تبدیل شهر ایرانی به جهان‌شهر اسلامی (نمونه موردی: شهر اصفهان). *مجله جغرافیا*، ۱۴ (۱۲)، ۹۹-۱۱۸.
- مردانی، سیده زهرا. (۱۳۹۴). *طبقه‌بندی آراء متفکران مطالعات شهر اسلامی*. *فصلنامه باغ نظر*، ۳۵ (۸)، ۶۵-۷۲.
- میرزایی، رقیه. (۱۳۹۶). *کاربرد ایده مسئله تکنیک میشل گوده در آینده‌نگاری توسعه منطقه‌ای، مورد مطالعه: استان تهران*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه گیلان، دانشکده معماری و هنر، گروه مهندسی شهرسازی.

- مرکز آمار ایران. (۱۳۹۸). جایگاه اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی استان‌های کشور ۱۳۹۸-۱۳۹۴.
- نورعلی، حسن و احمدی، سید عباس. (۱۴۰۱). واکاوی نقش ژئوپلیتیکی ایران در کریدورهای بین‌المللی و ارائه مدل ایران، هارتلند کریدوری جهان. *فصلنامه جغرافیای انسانی*، ۵۴(۳)، ۱۱۸۷-۱۱۶۱.
- نورعلی، حسن و احمدی، سید عباس. (۱۳۹۹). بررسی نقش بندرها در نظریه‌های جغرافیای سیاسی / ژئوپلیتیک و ارائه نظریه قدرت بندری. *فصلنامه پژوهش‌های جغرافیای سیاسی*، ۵(۴)، ۹۱-۱۱۴.
- لاریجانی، محمدجواد. (۱۳۶۸). *مقولاتی در استراتژی ملی*. تهران: مرکز ترجمه و نشر کتاب.
- هینتس، والتر. (۱۳۶۱). *تشکیل دولت ملی در ایران*. کیکاووس جهانداری، تهران: انتشارات خوارزمی.

References

- A.T. Kearney Institution annual report 2016 & 2020.
- Alderson, A. S., & Beckfield, J., (2004). Power and position in the world city system. *The American Journal of Sociology*, 109(4), 811-851. <https://doi.org/10.1086/378930>
- Bemmate, N., (2014). *Islamic City*. Mohammad Hossein Halimi & Manijeh Islambolchi, Tehran, Printing and Publishing Organization. [In Persian].
- Eskandari Nasab, M., Naderi Bani, A., & Hosseinvand Shokri, R., (2017). A Comparative Study of the Possibility of Simultaneous Realization of the Doctrine of the Islamic Republic and the World City about Tehran. *Afagh Humanities Monthly*, 3(12), 45-65. [In Persian].
- Falahat, S. (2014) *Re-imagining the City*. Springer Fachmedien Wiesbaden. DOI 10.1007/978-3-658-04596-8_1.
- Grunebaum, Gustav E. von. 'Die Islamische Stadt'. Saeculum 6. Islam: Essays in the Nature and Growth of a Cultural Tradition. London: Routledge and Kegan Paul, 1955.
- Hintz, W. (1993). *Formation of the national government in Iran*. Kikavos Jahandari, Tehran: Kharazmi Publications. [In Persian].
- Hussain, O. A., Zaidi, F., & Rozenblat, C., (2018). *Analyzing diversity, strength and centrality of cities using networks of multinational firms*. Networks and Spatial Economics.
- Kazemi, H., & Mohammadi, J. (2023). Investigating the influential indicators in the transformation of an Iranian city into an Islamic global city (case study: Isfahan city). *Geography Magazine*, 74(12), 118-99. [In Persian].
- Kheezpour, M., Samadian, M., & Bigdalo, R. (2017). Analysis and identification of factors affecting the establishment of stable trust in order to solve the Kolbari problem, studied in the cities of Piranshahr, Sardasht, Baneh and Marivan. *Journal of Police Geography*, 6 (24). 37-67. [In Persian].
- Khodabakhshi, L. (2004). North-South Corridor 5000km Closer, 30% Cheaper. *Journal of Economic Trends*, 10(1), 46-53. [In Persian].
- Larijani, M.J. (1989). *Categories in National Strategy*. Book Translation and Publishing Center. [In Persian].
- Malcais, W. (1921). Les corps de metiers et la cite islamique. *Revue internationale de sociologie*, 28.
- Mardani, S.Z. (2015). Classification of the Opinions of Islamic City Studies Thinkers. *Bagh-e Nazar Quarterly*, 12(35), 65-72. [In Persian].
- Mirzaei, R. (2016). *The application of Michel Goudeh's technique problem idea in regional development foresight, study case: Tehran province*. Master's thesis. Gilan University, Faculty of Architecture and Art, Department of Urban Engineering. [In Persian].
- Mori Memorial Foundation (2020). Global Power City Index (GPCI) (<https://www.mori-m-foundation.or.jp/english/index.shtml>)
- Morris, A.E.J. (1994). *History of Urban Form. before the industrial revolutions*. 3rd ed. Harlow, Essex, England: Longman Scientific & Technical: New York: Wiley.
- Neuma W. (2007). *Social research methods*. 6thed. Upper Saddle River, NJ: Pearson Education, London.

- Nur Ali, H., & Ahmadi, S. A. (2019). Examining the role of ports in political geography / geopolitics theories and presenting the theory of port power. *Political Geography Research Quarterly*, 5(4) 91-114. [In Persian].
- Nur Ali, H., & Ahmadi, S.A. (2022). Analyzing Iran's geopolitical role in international corridors and presenting Iran's model, Heartland Corridor of the World. *Human Geography Quarterly*, 54(3), 1161-1187. [In Persian].
- PourAhmad, A., Gharkhloo, M., & Mousavi, S. (2011). Study of concepts and indicators of the theory of the world city. *Bagh-e Nazar Quarterly*, 8(16). 42-29. [In Persian].
- Rahbar, F., Saifuddin Asl, A.A., Shah Hosseini, M. A., & Niazi, I. (2017). Designing a model for scenario planning based on key factors and analyzing the interactions of key actors. *Public Management Research*, 11 (39) 61-90. [In Persian].
- Raisi, M, M. (2015). The optimal size of the city and the suburbs from the perspective of Shiite jurisprudence. *Urban Management Quarterly*, 43(5), 7-20. [In Persian].
- Raisi, M, M. (2017). *Architecture and urban planning in accordance with the Islamic lifestyle*. from the description of the ideal situation to the analysis of the current situation, Qom University Publications. [In Persian].
- Raymond, A. (2005). Urban Life and Middle Eastern Cities, the traditional Arab city. In: Youssef, M. Choueiri, ed. *A companion to the History of the Middle East*. Malden, MA: Blackwell Pub. Ltd. 207-226
- Raymond, A. (2008). The Spatial Organization of the City. In: R. Holod, A. Petruccioli, A. Raymond, eds. *The City in Islamic World*. Vol. I. Leiden, Boston: BRILL. 47-70
- Saoud, R. (2002) Introduction to the Islamic city, foundation for science technology and civilization.
- Sassen, S. (1991). *The global city*. Princeton NJ: Princeton University Press.
- Sassen, S. (2001). *The global city* (2nd ed.). Princeton NJ: Princeton University Press.
- Sassen, S. (2013). *global Cities, New York, London and Tokyo*. Mehdi Davoudi, Tehran City Planning and Studies Center. [In Persian].
- Sassen, S. (Ed.). (2002). *Global networks, linked cities*. London: Routledge.
- Statistical Center of Iran. (2019). *The economic, social and cultural status of the provinces of the country 2015-2019*. [In Persian].
- Strategia, A. (2013). Participatory Policy Making Foresight Studies At The Regional Level A Methodological Approach. *Regional Science Inquiry Journal*, 5(1), 145-160.
- Vince, V. (2003). *Maritime Transport and Port Operations*. The Global Facilitation Partnership for Transportation and Trade, 11.
- Wang, D., Du, z, Wu., (2020) Ranking global cities based on economic performance and climate change mitigation. *Sustainable Cities and Society*. <https://doi.org/10.1016/j.scs.2020.102395>.